

Stuart Kelly. *Scott-land. The man who invented a nation.* Polygon

Schotland en Scott-land schelen in het Engels maar één t. Dit minieme verschil onderstreept de nauwe verwantschap tussen het noordelijke deel van het Verenigd Koninkrijk en het literaire universum van Sir Walter Scott (1771-1832). Hoewel niet al zijn boeken in Scotland spelen, komt het beeld dat de Schotten van hun land en van zichzelf hebben voor een niet onbelangrijk deel uit Scotts literaire verbeelding. Weinig romantische schrijvers hebben zo'n succes gehad in hun poging de moderne wereld en zijn losgeslagen bewoners in een imaginair nationaal verband te verenigen.

Scott is 'the man who invented a nation' - aldus de ondertitel van Stuart Kelly's sprankelende boek (*Scott-land*) over deze materie. Alsof dat nog niet genoeg is, staat op het omslag ook Theodor Fontane geciteerd: 'Wat zouden we van Schotland weten zonder Sir Walter Scott?'. De vraag stellen is haar beantwoorden. Ik had me alleen nauwelijks gerealiseerd hoeveel van wat we nu als typisch Schots beschouwen te danken is aan Scott. De tartan (Schotse ruit), de kilt, de doedelzak, zaken die voor de hele wereld bij Schotland horen als klompen en tulpen bij Nederland - Scott heeft ze niet uitgevonden, maar dat ze het gezicht van Schotland zijn gaan bepalen kan wel op zijn rekening worden geschreven.

Niet alle Schotten zijn daar blij mee. Kelly citeert een paar landgenoten, onder wie Irvine Welsh (auteur van *Trainspotting*), die Scott een rechtse 'klootzak' vinden en een 'kontlikker' van de Engelse koning. Ook in literair opzicht is de waardering voor Scotts oeuvre er niet op vooruit gegaan. In zijn eigen tijd gold hij nog als de evenknie van Shakespeare en werd hij bewonderd door collega's als Goethe, Byron, Hugo en Balzac; tegenwoordig staat hij bekend als de uitvinder van de historische roman, maar is er iemand die zijn vele tientallen boeken nog leest? De meesten van ons kennen alleen *Ivanhoe* (1819), al dan niet van film of tv-serie.

Ook Kelly moet bekennen dat hij Scott aanvankelijk een 'tweederangs Dickens' vond. *Page-turners* kun je zijn romans ook moeilijk noemen, met hun eindeloze beschrijvingen zijn het meer oefeningen in onthaasting. Maar heb je je tempo eenmaal aangepast, dan valt er veel te genieten. Een heel eigen wereld rijst uit zijn pagina's op. Inderdaad, de wereld van 'Scott-land', waaraan het reëel bestaande Schotland zich steeds meer heeft aangepast. Het is deze wonderlijke symbiose die Kelly in zijn boek verkent. Zelf noemt hij het een 'Baedeker' voor het denkbeeldige land dat zich ergens tussen oeuvre en werkelijkheid in bevindt.

De sporen ervan kom je overal in Schotland tegen. Bijvoorbeeld in Princes Street Gardens in het centrum van Edinburgh, waar het Scott-monument staat - het grootste monument ooit voor een schrijver opgericht, in de vorm van een reusachtige quasi-gotische torenspits met daarin een trap die je echt beklimmen kunt al is niet helemaal duidelijk waarom precies. Ook wie met papiergeld betaalt raakt even aan Scott-land, want op elk biljet van de Royal Bank of Scotland staat Sir Walter afgebeeld. Ten zuiden van Edinburgh, in de Borders, de grensstreek met Engeland waar Scott opgroeide, vinden we Abbotsford, het even schitterende als krankzinnige fantasie-kasteel dat Scott voor zichzelf bouwde en waarin zijn

collectie boeken, wapens en curiosa nog altijd te bezichtigen is.

Natuurlijk zijn dit slechts de concrete, tastbare sporen van Scott-land. Veel belangrijker is de veel minder makkelijk grijpbare nationale identiteit of traditie, die er zonder Scott heel anders had uitgezien. Tartan, kilt en doedelzak zijn er de uiterlijke symbolen van. Maar veel meer dan onze klompen en tulpen staan ze ergens voor; ze hebben een diepere betekenis die alleen te begrijpen valt als je de geschiedenis kent waarin ze die betekenis hebben gekregen. Want in oorsprong gaat het om zaken die niet zozeer bij Schotland hoorden als wel bij de Highlands, tot in de achttiende eeuw het meest achterlijke, meest feodale deel van het land.

Hoe juist de parafernalía van de Highlands karakteristiek hebben kunnen worden voor de *hele* Schotse cultuur is niet een verhaal dat door Kelly voor het eerst wordt verteld. Al in de bekende bundel *The invention of tradition* (1983) schrijft de eminente historicus Hugh Trevor-Roper erover. Maar een sterk verhaal blijft het. Wat er onder meer uit blijkt is dat de notie van de 'uitvinding van traditie' niet is bedacht door kritische historici, maar al leefde bij de romantici. Bij Scott zelfs letterlijk, getuige een opmerkelijke passage in de biografie (1837-1838) van zijn schoonzoon James Gibson Lockhart.

Scott begon zijn literaire carrière met het verzamelen van volkspoëzie, zoals dat door wel meer romantici (Herder, Arnim en Brentano) werd gedaan. Vervolgens begon hij zelf omvangrijke 'romances' in die trant te schrijven. Daarvoor placht hij zich goed te documenteren, zodat zijn poëzie een geromantiseerd maar niet per se onbetrouwbaar beeld gaf van de Borders, de Lowlands en de Highlands. Graag maakte hij gebruik van legendes ter versterking van de couleur locale. Maar toen zo'n legende op een keer niet voorhanden bleek, moet hij hebben gezegd: 'laten we er dan zelf een verzinnen - *nothing so easy as to make a tradition*'. Niets anders blijkt Scott met zijn *hele* werk en optreden te hebben gedaan.

Voor het juiste perspectief is het misschien goed om te beseffen dat Duitse romantici als Friedrich Schlegel en Novalis kort tevoren nog hadden gedroomd van de creatie van een 'nieuwe mythologie' en een 'nieuwe religie'. Met zijn zelfgemaakte traditie lijkt Scott dan bijna bescheiden. Daar staat tegenover dat hij veel succesvoller is geweest dan de Duitsers, vooral nadat hij de poëzie had verruild voor het proza.

Zijn eerste historische roman *Waverley* (1814) ging over de mislukte Jacobitische opstand van 1745-46. Schotland was sinds 1707 politiek verenigd met Engeland; de Engelse koning (uit het nog altijd regerende huis van Hannover) was tevens koning van Schotland. Maar de concurrerende dynastie van de Stuarts was er ook nog en in 1745 eiste hun kroonprins met geweld de troon op. Uit zijn Franse ballingschap kwam hij naar de Highlands en wist met een leger van trouwe clanleden en hun chefs tot diep in Engeland door te dringen. Een onwaarschijnlijk avontuur dat eindigde met de bloedige slag van Culloden, waar de uitgeputte troepen van 'Bonnie Prince Charlie' volledig in de pan werden gehakt. Daarop volgde een keiharde repressie: zelfs het dragen van kilt en tartan en het spelen op de doedelzak werden verboden. Ter voorkoming van een nieuwe opstand trachtten

de Engelsen de hele Highland-cultuur te vernietigen. Wie nu verlangt naar een verbod op hoofddoekje, boerka of ritueel slachten kan er een voorbeeld aan nemen.

Scott was geen voorstander van het Jacobitisme, dat terug wilde naar een soort feodaliteit met een monarchie bij gratie Gods. Hoewel aartsconservatief, verdedigde hij de 'Union' met Engeland, waar sinds de 'Glorious Revolution' van 1688 een min of meer constitutioneel koningschap bestond. Maar wel had hij oog voor de 'romantische' kwaliteit van de Highlanders en hun hopeloze zaak. Terwijl de reële cultuur van de Highlands verdween, weldra ook vanwege ingrijpende economische veranderingen (de zogenaamde 'Clearances' die duizenden Highlanders tot emigratie dwongen), herleefde ze in zijn boeken als romantische mythe.

Scott was overigens niet de eerste om de cultuur van de Highlands te romantiseren. James Macpherson was hem in de late achttiende eeuw voorgegaan met zijn grotendeels zelfverzonnen Ossian-poëzie. Dankzij deze romantisering veranderden de Highlanders van achterlijke 'barbaren' in aantrekkelijke 'nobele wilden'. Bij hun kleurrijke, door trouw en strijd lust getekende cultuur vond men een imaginair tegenwicht tegen de onontkoombaar oprukkende moderne tijd.

In Edinburgh werd in 1820 de Celtic Society opgericht, waarvan de leden zich tijdens hun bijeenkomsten verkleedden als Highlanders. Walter Scott was, het zal niemand verbazen, hun voorzitter. De grote kans voor Scott en zijn geestverwanten kwam twee jaar later, toen de Engelse koning George IV een staatsbezoek aan Edinburgh bracht. Scott, van wie de koning een verklaard bewonderaar was, trad op als organisator en ceremoniemeester. Hij maakte er iets heel bijzonders van, dat de 'Schotse identiteit' blijvend wist te beïnvloeden.

Wat Scott bedacht was dat men zich bij diverse gelegenheden (ontvangst, bal, banket) zou uitdossen als Highlanders, compleet met kilt, tartan, en de passende wapens. Een grandioos vertoon van schilderachtige martialiteit, maar ditmaal bedoeld om de loyaliteit jegens de Engelse koning kracht bij te zetten. George IV begreep de opzet en was niet te beroerd om zich ook zelf in Highland-kostuum te vertonen, al moet dat laatste vanwege zijn corpulentie geen gezicht zijn geweest. Het achterliggende doel van dit alles: bevordering van eenheid. Eenheid met Engeland, wat op een bijna perverse manier werd uitgedrukt doordat alles wat van oudsher achter de Stuarts had aangelopen nu werd gemobiliseerd om het huis van Hannover te omarmen. Maar door heel Schotland onder de symbolische paraplu van de vrijwel uitgestorven Highland-cultuur te verenigen hoopte de conservatieve Scott ook de radicale agitatie, die kort tevoren tot serieuze ongeregelheden had geleid, de wind uit de zeilen te nemen.

Het werd een geweldig succes. Maar hoe weinig vanzelfsprekend de keuze voor tartan, kilt en doedelzak in feite was, blijkt uit de reserves die zelfs Scotts doorgaans idolate schoonzoon en biograaf niet wist te onderdrukken. Dat de Highland-cultuur zo in de hoogte werd gestoken, terwijl de wereld van de Highlanders tezelfdertijd economisch werd vernietigd, vond hij een vorm van '*cruel mockery*'.

De natuur imiteert de kunst, zou Oscar Wilde later betogen. In Edinburgh in 1822 was 't het leven zelf dat de kunst imiteerde. Scott had een tijdelijk *Gesamtkunstwerk* gecreëerd, waaruit een nieuw en (om met Baudrillard te spreken) 'hyper-reëel', dus echter dan echt Schotland of Scott-land tevoorschijn kwam dat sindsdien niet meer is verdwenen. Kilts en tartans werden de grote mode, en dat bleven ze - ook bij het Engelse koningshuis. Dat demonstreerden Victoria en Albert, toen ze meer dan twintig jaar later Balmoral Castle kochten en de Schotse Highlands uitkozen als hun favoriete zomerbestemming. Walter Scott was toen al dood, hij stierf in 1832, na de laatste jaren van zijn leven te hebben geworsteld met zware financiële tegenslagen die hij door aan één stuk door te schrijven trachtte op te lossen.

Ook zonder hem ging de promotie van de Highland-cultuur tot de cultuur van heel Schotland door, al was het maar vanwege de belangen van de textielindustrie die een schier eindeloos afzetgebied voor Schotse ruit zag opdoemen. Zeker nadat nieuwe, zij het minder geniale fantasten hadden bedacht dat elke clan zijn eigen tartan had. Hoewel de historische bewijzen voor dit laatste nooit zijn geleverd, wordt het nu door menigeen heilig geloofd. Walter Scott kreeg opnieuw gelijk: soms is niets zo eenvoudig als het 'maken' van een traditie.

(*NRC Handelsblad*, 23-6-2011)